

İKİNCİ EN İYİ GENEL TEOREMİ

Ass. Önder ÖZKAZANÇ

GİRİŞ

1. Pareto Kriteri ve Varsayımları

İktisat teorisinde, marjinalist okulun üstün bir yeri vardır. Bu yer, bu okulun günlük iktisadi olayları çok iyi açıklamasından değil, kendi soyut dünyası içinde sağlam bir mantık yapısına sahip olmasından ve bu mantık sistemi içinde çeşitli ekonomik olayların analiz olanağının bulunmasından ileri gelmektedir.

Şüphesiz bu okul içinde genel dengenin ve optimum refah düzeyinin elde edilmesinde en önemli teorik katkı, Pareto Değer Yargısıdır. Bu değer yargısını kendi mantığı içinde çürütme olanağı yoktur. Buna göre; bir ekonomik toplulukta oluşan, bir ekonomik değişiklik, en az bir kişinin durumunu iyileştiriyor ve diğerlerinin durumunu kötüleştirmiyorsa, bu değişiklik söz konusu topluluğun toplam refah düzeyini yükseltir. Bu değer yargısına bundan sonra 'Pareto Kriteri' diyeceğiz.

Pareto Kriterinin doğal sonuçlarını incelemeden önce bu değer yargısının dayandığı varsayımları ortaya koyalım.

i. Fayda ordinal bir kavramdır. Diğer bir deyimle faydanın birimi yoktur ve sayısal olarak ifade edemeyiz. Bireyin iki ayrı durumundaki fayda-

sını ancak diğere kıyasla ‘daha çok - daha az’ veya ‘daha iyi - daha kötü’ şeklinde yorumlayabiliriz. Ayrıca bir durumdaki faydasını tek başına belirleyemeyiz; meselâ 12 fayda durumu diyemeyiz.

ii. Fayda kişisel bir kavramdır ve faydaya genel bir ölçek uygulayamadığımız için, bireyler arası fayda karşılaştırmaları yapılamaz.

iii. Bir toplumun (aile, kabile, ulus, tüm insanlık) toplam refahı, o toplumu meydana getiren bireylerin faydaları toplamına eşittir. Diğer bir deyimle topluma ait ‘Sosyal Refah Fonksiyonu’na bireylerin faydalarından başka hiçbir değişken bağımsız olarak giremez. Dolayısıyla ‘Sosyal Refah Fonksiyonu’ da bir ordinal değişkenler fonksiyonudur.

Yukardaki varsayımları ve ‘Pareto Kriteri’ ni birlikte düşündüğümüzde, ‘Pareto Optimumunu’ veya ‘ulaşılabilecek en yüksek refah düzeyini’ (ki buna birinci en iyi de diyebiliriz) şöyle tanımlayabiliriz.

Pareto Optimumu; bir ekonomik toplulukta, bir kişinin durumunu iyileştirmek için mutlaka bir veya daha fazla kişinin durumunun kötüleşmesinin zorunlu olduğu ekonomik durumdur.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere bu optimum statik (çok kısa dönemli) bir analiz sonucu elde edilen bir optimumdur. Bireylerin değer yargıları, teknoloji, doğal varlıklar bu dönemde değişmez.

Bundan sonraki analizlerimizde diğer bir şekilde ifade edilse bile çeşitli durumların karşılaştırılmasında ‘durum şöyle olsaydı, sonuç ne olurdu’ şeklindeki hipotetik (varsayımsal) analizlerin yapıldığı akıldan çıkarılmamalıdır.

Diğer taraftan, ‘Teorik Refah Ekonomisi’ ‘Pareto Değer Yargısı’ na dayandığına göre, bunun sonuçları da sadece ve sadece bu değer yargısının kabul edildiğinde geçerlidir(1).

2. Pareto Optimumunun Grafik Açıklanması

a. Rasyonel Bireyin Tanımı ve Basitleştirici Varsayımlar

aa. Rasyonel Bireyin Tanımı

Rasyonel birey varsayımındaki ‘rasyonel’ kelimesi iktisatta özel bir anlam taşır. Eğer birey iki ayrı mal bileşiminden birini seçerse, seçilen bileşim

(1)Winch, D.M. Analytical Welfare Economics, Penguin Modern Economics, Londra 1971, Bkz: s. 28.

bu birey için, en az seçilmeyen kadar değerlidir. Bu cümleyi bundan sonra R olarak kısaca göstereceğiz.

Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için üç aksiyomun kabulü ve incelenmesi gerekir.

1 nci Aksiyom (Bütünlük): $x R x'$ ve $x' R x$ veya her ikisi de söz konusudur.

Diğer bir deyimle birey bütün alternatif mal bileşimleri arasında seçim yapar. Bunun sonucu olarak da, ya iki mal bileşimi arasında kayıtsızdır, ya birinciyi ikinciye veya ikinciyi birinciye tercih eder. Diğer bir deyimle iki mal bileşimini kıyaslaması istendiğinde 'hiç bir fikrim yok' demez. İki mal bileşimini x ve x' olarak tanımlar, kayıtsızlığı K ile tercihi T ile gösterirsek şu doğal sonuçlara ulaşırız.

i. Şunlardan sadece biri doğrudur

$x T x'$, $x' T x$, $x K x'$;

ii. $x K x$ dir.

iii. eğer $x K x'$ ise $x' K x$ dir.

2 nci Aksiyom (Tutarlılık) : x, x', x'' için eğer $x R x'$ ve $x' R x''$ ise ($x R x' R x''$) $x R x''$ 'dir. Diğer bir deyimle birey x i en az x' kadar x' ünü en az x'' kadar değerli buluyorsa x i en az x'' kadar değerli bulur.

Bu aksiyomun verilen misal için sekiz doğal sonucu vardır. Bunlar:

- i. Eğer $x T x' T x''$ ise, $x T x''$ dir;
- ii. Eğer $x K x' K x''$ ise, $x K x''$ dir;
- iii. Eğer $x R x' T x''$ ise, $x T x''$ dir;
- iv. Eğer $x T x' R x''$ ise, $x T x''$ dir;
- v. Eğer $x R x' K x''$ ise, $x R x''$ dir;
- vi. Eğer $x K x' R x''$ ise, $x R x''$ dir;
- vii. Eğer $x T x' K x''$ ise, $x T x''$ dir;
- viii. Eğer $x K x' T x''$ ise, $x T x''$ dir;

Böylece bu aksiyomla tercihler sistemi ortaya koyulmuş oluyor. Şimdi rasyonel tercihi gerçekleştiren son aksiyomu görelim.

3 ncü Aksiyom (Rasyonel Seçim) : Eğer mal bileşimi diğer mal bileşimleri içinden tercih edildiyse, diğer tüm mal bileşimlerini x'_i olarak ifade edersek,

$x R x'_i$ dir. ($i = 1, \dots, n$).

Bu aksiyomun seçim konusunda bir bakıma tamam olmadığını görürüz. Çünkü tüm mal bileşimleri arasında x 'ten farksız olanlar varsa, bu aksiyom neden x 'i seçtiğimizi söylemez(2). Bir farksız mal bileşimleri sınıfı içinden birinin nasıl seçildiğini ilerde tartışacağız(3). Ancak burada hemen dikkati çekelim, sözkonusu ettiğimiz farksızlık, malı talep eden birey açısındandır. Yoksa mal bileşimleri x, x', x'' fizik olarak birbirinden farklıdır. Bunu bir örnekle açıklayalım ve x mal bileşimini 2 portakal 3 elma ve x' mal bileşimini 4 portakal, 1 elma olarak tanımlayalım, Eğer $x \succ x'$ ise, birey bu iki mal bileşimi arasında kayıtsızdır ve onun için bu iki mal bileşimi farksızdır. Ancak gerçekte bu iki mal bileşiminin farklı olduğu açıktır. Ayrıca başka bir kişi x i x' ne tercih edebilir, diğeri de bunun tersi bir tercihte bulunabilir.

bb. Basitleştirici Varsayımlar

Tüketici ve üretici dengesi yönünden diferansiyel hesap metodlarının kusursuz uygulanabilmesi ve konunun geometrik açıdan kolayca açıklanabilmesi için bazı varsayımlarda bulunacağız. Bu varsayımlar birer birer kaldırıldığında genel denge şartları gene de bulunabilir ancak hepsi birden kaldırıldığında sonucu bulmak oldukça zor, bir yerde olanaksız olacaktır. Konunun sunumu açısından refah ekonomisinin bu problemlerini derinliğine tartışmayacağız(4). Bu varsayımları şöylece sıralayabiliriz:

1. Birey seçici durumda olduğu sürece daha iyi durumda olduğu düşünülecektir. Bu varsayım Pareto Değer Yargısının fayda fonksiyonu ile dolaysız ilişkisini kuracaktır. Faydayı, bireyin maksimize etmek istediği şey olarak tanımlarsak, bireyin daha az fayda yerine, daha çok faydayı seçeceği sonucu çıkar. Fayda seviyesindeki artış, bireyin kendi durumunun iyileşmesi ile aynı anlamda düşünülebilir.

2. Bireyin faydası tamamen, tükettiği mallar ve arz ettiği faktörlerin miktarına bağlıdır. O her zaman daha fazla veya en azından eskisi kadar mal tüketmeyi ve daha az veya en fazla eskisi kadar faktör sağlamayı tercih eder. Basitlik sağlamak üzere, diğer herhangi bir düşüncenin (belli bir miktardan sonra tüketicinin doyumunu ve maldan daha fazla talep etmemesi veya züppelik

(2) Green, H.A.John, Consumer Theory, Penguin Modern Economics, Londra 1971, bkz: s. 24.

(3) Bu konuda daha kapsamlı bilgi için bkz: Arrow K.J., Social Choice and Individual Values (2 nd edn. Wiley, 1963).

(4) Bu konuda daha geniş bilgi için, bkz: i) Bengül, Nejat; İktisadi Refah Teorisinin Başlıca Meseleleri, 1963 A. Ü. Basımevi. ii) Winch, D.M.; a.g.e.

eğilimi sonucu talebin rasyonel olmaması gibi) fayda fonksiyonunda yer almadığı varsayılmıştır.

3. Bütün mallar özel mallardır(5), ne tüketim veya üretimle ilgili olarak herhangi bir dışsal tasarruf veya dışsal maliyet sözkonusu değildir, ne de fayda fonksiyonları arasında bağımlılık vardır.

4. Bütün fonksiyonlar sürekli, türevleri olan ve orjine göre dışbükey fonksiyonlardır(6). Diğer bir deyimle iki mal veya faktör arasında sürekli ikame mümkündür ve marjinal ikame haddi azalan oranlıdır. Mallar veya faktörler çok küçük birimler halinde ikame edilebilirler.

5. Üretimde veya tüketimde israf yoktur. Ara malı olmadığı varsayılmıştır. Bu varsayım da üretilen mallarla tüketilen malların aynı olmasını sağlar.

b. Üretici Dengesi

Yapacağımız analizleri iki buutlu (düzlem) geometri ile gösterebilmek için, incelediğimiz toplumda iki kişi olduğunu, bunların iki üretim faktörüne sahip bulunduğunu ve refah seviyelerinin bu ekonomide üretilen iki maldan bireylerin tükettikleri miktarların faydasına eşit olduğunu varsayalım.

Dolayısıyla ekonomide iki üretim faktörü var, diyelim toprak (T) ve işgücü (İ), iki mal var, armut (A) ve badem (B).

Buna göre iki üretim fonksiyonunu basitleştirici varsayımlarımızı da gözönünde tutarak şöyle ifade edebiliriz.

$$\begin{array}{ll} A = f_a (\dot{I}_a, T_a) & \dot{I}_a = A \text{ üretiminde kullanılan işgücü} \\ & T_a = A \text{ üretiminde kullanılan toprak} \\ B = f_b (\dot{I}_b, T_b) & \dot{I}_b = B \text{ üretiminde kullanılan işgücü} \\ & T_b = B \text{ üretiminde kullanılan toprak} \end{array}$$

Sabit teknoloji varsaydığımızı göre (statik analiz sonucu)

$$\begin{array}{ll} (1) \dots Q_a = f_a(q_{ia} + q_{ta}) & Q_a = \text{Toplam A üretim miktarı} \\ & Q_b = \text{Toplam B üretim miktarı} \\ & q_{ia} = A \text{ üretiminde kullanılan işgücü mik.} \\ (2) \dots Q_b = f_b(q_{ib} + q_{tb}) & q_{ta} = A \text{ üretiminde kullanılan toprak mik.} \\ & q_{ib} = B \text{ üretiminde kullanılan işgücü mik.} \\ & q_{tb} = B \text{ üretiminde kullanılan toprak mik.} \end{array}$$

(5) Arı özel mal öyle bir maldır ki, bir biriminin birey tarafından tüketimi, o birimin diğerleri tarafından faydalanılmasını önler (elma gibi). Bunun tersine kamu malları aynı zamanda aynı miktardan, herkesin birlikte faydalanmasına imkân sağlar (savunma hizmetleri gibi).

(6) Bkz.: Winch, a.g.e., s. 33 - 34.

Diğer taraftan israf olmadığına göre iki malın üretiminde kullanılan faktörlerin toplamı o faktörün sınırlı arzına eşittir. Şöyle ki;

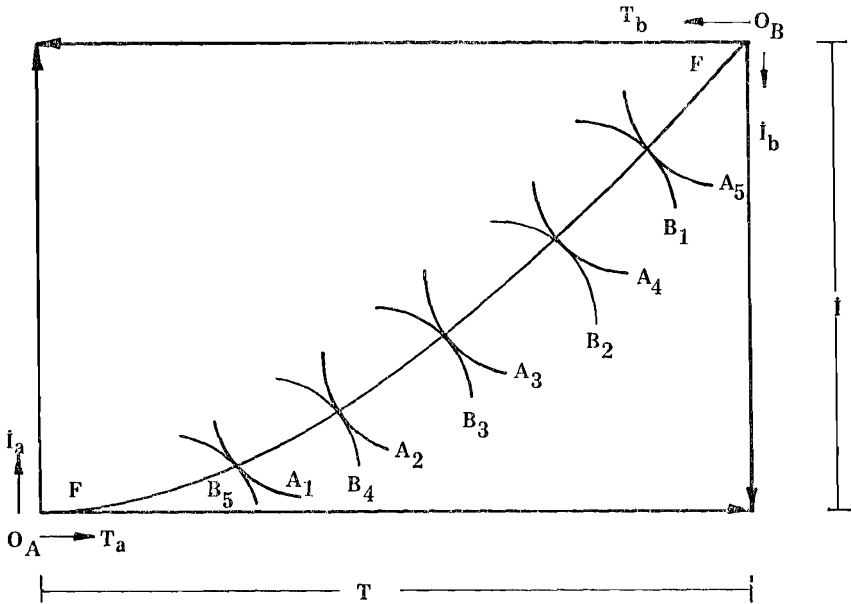
$$(3) \dots Q_i = q_{ia} + q_{ib} \quad Q_i = \text{Toplam işgücü arzı}$$

$$(4) \dots Q_t = q_{ta} + q_{tb} \quad Q_t = \text{Toplam toprak arzı}$$

Şimdi üretim kararının nasıl alındığını inceleyelim.

Kutu diagramının içindeki her nokta altı ayrı değişkeni belirler;

q_{ia} , q_{ib} , q_{ta} , q_{tb} , Q_a , Q_b (Şekil - 1).

ŞEKİL — 1

Üretimin etkenliği problemi bu diagramda, armut üretimini artırmak için, mutlaka badem üretimini azaltmanın (veya tersinin) gerekeceği noktaların geometrik yerinin bulunması, problemidir. Diğer noktalarda bir malın üretimini azaltmadan diğerini arttırabiliriz ki bu da faktör israfı var demektir.

Matematik olarak ifade edersek, üretim fonksiyonlarının faktör kısıtı gözönünde tutularak alınacak birinci türevlerinin sıfıra eşitlenmesinden aşağıdaki ilişkiyi bulabiliriz.

$$\frac{\frac{\partial f_a}{\partial q_{ia}}}{\frac{\partial f_a}{\partial q_{ta}}} = \frac{\frac{\partial f_b}{\partial q_{ib}}}{\frac{\partial f_b}{\partial q_{tb}}} \dots \text{dir (5).}$$

Diğer bir deyimle;

Armut üretiminde kullanılan işgücünün marjinal verimliliği	=	Badem üretiminde kullanılan işgücünün marjinal verimliliği
Armut üretiminde kullanılan toprağın marjinal verimliliği	=	Badem üretiminde kullanılan toprağın marjinal verimliliği

veya,

$$\frac{A}{İT} = \frac{B}{İT} \dots (6).$$

Armut üretimindeki işgücünün, toprağa marjinal ikame haddi	=	Badem üretimindeki işgücünün toprağa marjinal ikame haddi
--	---	---

Geometrik olarak bu şarta uyan noktalar, armut eşürün eğrileriyle badem eşürün eğrilerinin teğet noktalarını birleştiren FF eğrisidir. Çünkü bu teğet noktaları dışındaki noktalarda armut üretimini azaltmadan elma üretimini arttırmak (veya tersi) mümkündür ve faktörlerden birini veya her ikisini israf ediyoruz demektir.

c. Üretilen Mallara Göre Tüketici Dengesi

Tüketicileri X ve Y olarak tanımlayalım. Basitleştirici varsayımlarımıza göre iki fayda fonksiyonunu şöylece tanımlayabiliriz:

$U_x = f_x(A_x, B_x)$	$U_x = X$ 'in toplam faydası
$U_y = f_y(A_y, B_y)$	$U_y = Y$ 'nin toplam faydası
	$A_x = X$ 'in A tüketimi
	$B_x = X$ 'in B tüketimi
	$A_y = Y$ 'nin A tüketimi
	$B_y = Y$ 'nin B tüketimi

Bu genel tanımı, bütün üretimin tüketildiği ve bireylerin toplam faydasının tükettikleri malların faydasına eşit olduğu varsayımına göre yeniden şöylece yazabiliriz:

$$(7) \dots U_x = f_x (q_{ax} + q_{bx})$$

q_{ax} = X'in A tüketim miktarı

q_{bx} = X'in B tüketim miktarı

$$(8) \dots U_y = f_y (q_{ay} + q_{by})$$

q_{ay} = Y'nin A tüketim miktarı

q_{by} = Y'nin B tüketim miktarı

ve kısıt şartı ise,

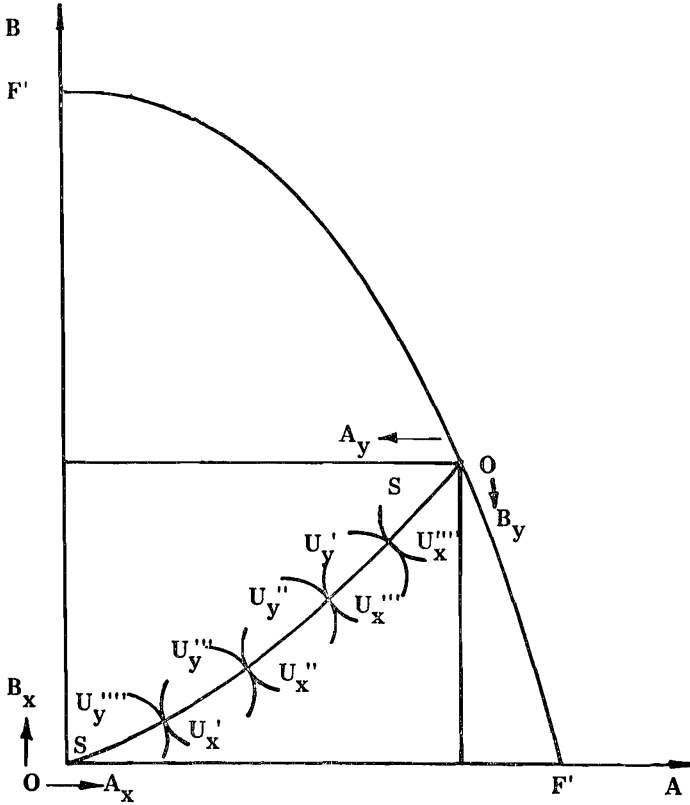
$$(9) \dots Q_a = q_{ax} + q_{ay}$$

Q_a = Toplam A arzı

Q_b = Toplam B arzı

$$(10) \dots Q_b = q_{bx} + q_{by} \text{ dir.}$$

Pareto optimalarından birini bulabilmemiz için bu üretim seviyesine göre tüketici etkenliğini bulalım. Bunu yapmak için şekil-1'de bulduğumuz F F etken üretim imkânları eğrisini armut-badem düzleminde tekrar çizelim.

ŞEKİL — 2

Bu eğriye ‘üretim imkânları’ veya (transformasyon) ‘dönüşüm eğrisi’ adı verilir. Bu eğri düzgün, sürekli ve orijinden bakıldığında içbükey bir eğridir. Bu eğri aynı zamanda her mal için farklı faktör yoğunluğu olduğunu varsayar. Eşit faktör yoğunluğu var sayıldığında bu bir doğru olarak görülür (tabiatıyla şekil -1’de de dikdörtgenin köşegeni olur).

İşaretini ihmal edersek bu eğrinin çeşitli noktalarındaki eğimi, A ve B malı arasındaki marjinal dönüşüm haddini verir. Diğer bir deyimle bu eğrinin her noktasında,

$$M D H_{A B} = M D H_{B A} \quad \text{dır.}$$

Şimdi bu eğri üzerinde herhangi bir ∂ noktası seçelim ve bu nokta bir köşe, orijin karşı köşe olmak üzere eksenler üzerine oturan bir dikdörtgen çizelim. Bu dikdörtgenin A ekseninde kalan kısmı toplam armut üretimini veya arzını, B ekseninde kalan kısım da toplam badem üretimini veya arzını gösterecektir. Diğer taraftan bu miktarlar etken üretim koşullarına göre ekonominin ürettiği miktarlardır. Şimdi bu malları X ve Y arasında etken bir şekilde paylaşalım.

Bu kutu içindeki her nokta altı değişkeni tanımlar, q_{ax} , q_{bx} , q_{ay} , q_{by} , U_x , U_y . İki malın (A ve B) iki kişi (X ve Y) arasındaki etken dağılımı bu iki kişinin kayıtsızlık eğrilerinin teğet olduğu noktaların geometrik yeridir (şekil-2’de S S). Bu eğrinin dışındaki bir noktada X in faydasını sabit tutarak Y nin faydasını arttırmak (veya tersi) mümkündür. Diğer taraftan S S dışındaki noktalarda kullanılmayan (artık) A veya B miktarları vardır.

Fayda fonksiyonlarını, kısıtlayıcı şartları dikkate alarak maksimize edersek, maksimizasyon şartı şu olur.

$$\frac{\partial U_x}{\partial q_{ax}} = \frac{\partial U_y}{\partial q_{ay}} \quad \dots\dots(11)$$

$$\frac{\partial U_x}{\partial q_{bx}} = \frac{\partial U_y}{\partial q_{by}}$$

Diğer bir deyimle,

X in armut tüketiminin marjinal faydası	Y nin armut tüketiminin marjinal faydası
X in badem tüketiminin marjinal faydası	Y nin badem tüketiminin marjinal faydası

veya,

$$M \dot{I} H_{AB}^X = M \dot{I} H_{AB}^Y \dots (12)$$

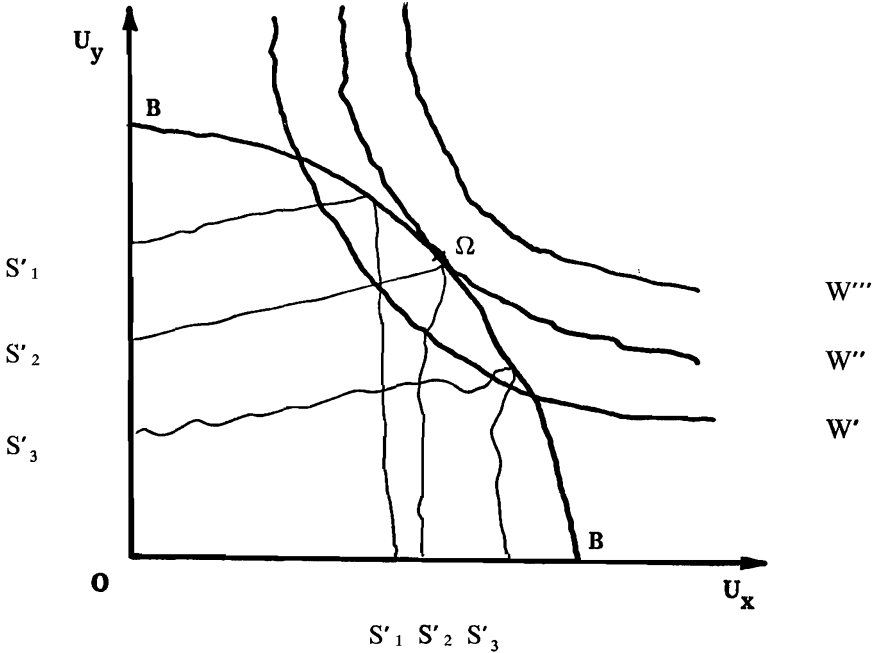
veya,

X in A ve B arasındaki marjinal ikame haddi = Y nin A ve B arasındaki marjinal ikame haddi

Dolayısıyla SS, δ üretimi için, topluma maksimum ulaşılabilir toplam faydayı sağlayan, üretim bölüşümü noktalarının geometrik yeridir.

d. Sosyal Refah Fonksiyonu ve Genel Denge

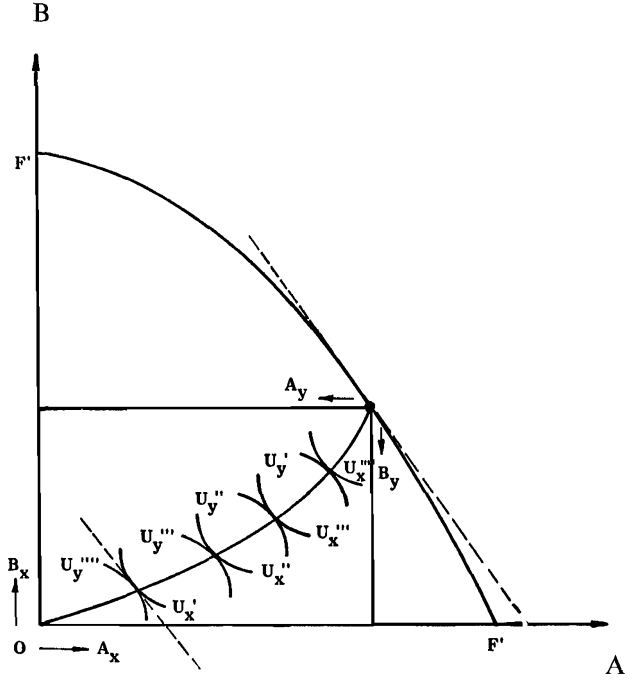
S S eğrisini X ve Y nin fayda düzleminde tekrar çizersek δ üretim durumu için refah imkânları eğrisini çizmiş oluruz (şekil-3'de $S'_1 S'_1$).

ŞEKİL — 3

Her değişik θ_i için ise yeni bir $S'_i S'_i$ bulunur. Tüm $S'_i S'_i$ ler çizildiğinde bunları çevreleyen bir zarf eğrisi çizersek (B B) bu eğri, bu ekonomik topluluk için maksimum ulaşılabilir fayda imkânlarını gösterir. Bu eğri 'fayda imkânları sınırı' eğrisi olarak isimlendirilir.

Bu eğri üzerindeki her nokta üretim ve tüketim etkenliğini aynı zamanda kapsar. Bu savımızı kanıtlamak için şekil-2'yi yeniden çizelim (Şekil-4).

ŞEKİL — 4

Bilindiği gibi $F' F'$ eğrisinin bir noktadaki eğimi ekonominin o noktadaki Marjinal Dönüşüm Haddini (MDH_{AB}) (elma ve badem arasındaki) verir ve bu oran sabit ve δ ya özgüdür, $S S$ etken bölüşüm eğrisi üzerinde bir noktadaki X ve Y nin kayıtsızlık eğrileri teğet noktasının eğimi de, bu orana eşittir. Bilindiği gibi bu eğim de Marjinal İkame Haddi ($MİH_{AB}$) olarak tanımlanmıştır.

δ noktası için $MDH_{AB} = MİH_{AB}$ eşitliğini sağlayan noktada X ve Y alışverişi durdurur ve dengeye gelirler. Çünkü, aksi takdirde X ve Y den birisi $S S$ üzerindeki diğer bir noktada tüketmeyi arzuladığı AB mal bileşimini almaya gücü yetmez, diğer kişinin de gelir fazlası olur. Fertlerin geliri, MDH_{AB} tarafından tayin edilen faktör fiyatları dolayısıyla ortaya çıkar ve bu da dolayısıyla (maliyet yönünden) mal fiyatlarını etkiler(7).

(7) Bu konunun analizine daha ilerde tekrar değineceğiz.

Sonuç olarak B B eğrisinin üzerindeki her nokta en etken üretim ve tüketimi garanti eder.

Pareto Değer Yargısı bu noktada son bulur. Çünkü B B eğrisi üzerindeki her nokta Pareto Değer Yargısı açısından optimum noktalarıdır. Yani bu eğri üzerinde hareket ederken bir kişinin faydasını diğerinin faydasını azaltmadan arttırmak mümkün değildir.

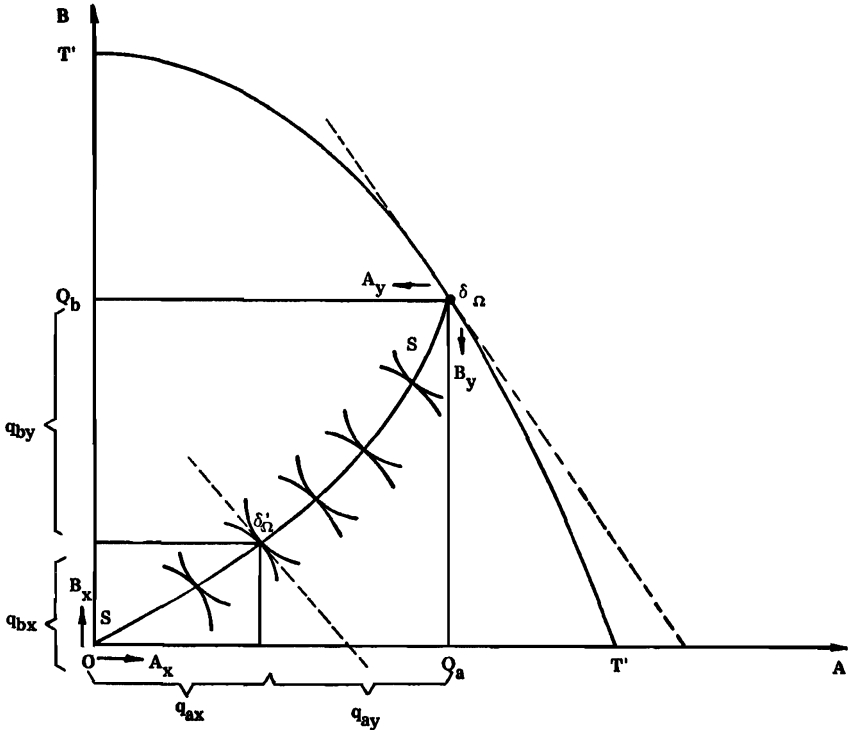
Pareto Değer Yargısını zedelemeyen en büyük optimumun bulunması iki yolla olabilir. Bu değer yargısına göre düzenlendiği ve olduğu varsayılan sosyal refah fonksiyonu veya çeşitli gelir dağılımlarına göre ayrı ayrı çizilebilen toplumsal fayda eğrileri haritası yoluyla en büyük optimumu bulabiliriz. Toplumsal fayda eğrilerinden en iyi refah düzeyini bulabilmek için ek bir değer yargısına gerek vardır. Bu da gelir dağılımının nasıl olacağı konusudur. Sosyal refah fonksiyonu, şimdiye kadar belli bir şekilde formüle edilmemekle birlikte, elde edilmesinin imkânsız olduğu ispatlanmaya çalışılan bir kavramdır(8).

İster varsayılan bir gelir dağılımına, ister sosyal refah fonksiyonuna veya isterse adil bir diktatörün gelir dağılımı konusundaki yargısına dayansın B B üzerinde seçilecek bir nokta bu değer yargıları kabul edildiğinde, en üstün refah düzeyini sağlar, üçüncü seçeneği bir yana bırakırsak, birinci ve ikinci seçeneğe göre optimumların maksimumu 'en büyük optimum', eş-refah eğrilerinin B B ye teğet olduğu noktada teşekkül eder. (şekil-3'de bu denge noktası Ω olarak gösterilmiştir).

e. Kaynak Dağılımı, Fiyatlar ve Üretim Miktarlarının Bulunması

Ekonominin Ω dengesinde bulunduğunu kabul edersek buradan üretilen malların fiyatları, miktarları, faktörlerin çeşitli malların üretimine tahsis oranı ve faktörlerin fiyatlarını çözümleyebiliriz (Şekil - 5).

(8) i- Arrow, K.J., «The Possibility of a Universal Social Welfare Function» Project Rand Rad (1) - 1948 - (Santa Monica, California) Teksir, ii- Arrow K.J., Social Choice and Individual Values (New York 1951) eserlerinde Arrow böyle bir fonksiyonun elde edilmesinin imkânsız olduğunu ispatlamış, ancak buna karşı tenkitler de henüz bu teoremi (Arrow İmkansızlık Teoremi) çürütmemiştir.

ŞEKİL — 5

Ω noktası A B düzleminde bir δ_{Ω} noktasını tanımlar. Şekil-5'de bu noktayı ve buna bağlı olarak T T dönüşüm eğrisinin bu noktadaki eğimini bulabiliriz. Bilindiği gibi bu eğim, A ve B malı arasındaki marjinal dönüşüm haddinden başka bir şey değildir. Diğer bir deyimle $m = MDH_{AB}$ dir.

δ_{Ω}

δ etken üretiminin sonucu olan Q_a ve Q_b miktarlarının tümünün tüketimi için şartımız.

$$MDH_{AB} = M\dot{I}H_{AB} \text{ idi.}$$

S S eğrisi üzerinde bu durumu sağlayan bir nokta vardır, buna δ' diyelim.

$$\text{Bu nokta S S üzerinde olduğu için } M\dot{I}H_{AB}^X = M\dot{I}H_{AB}^Y \text{ idi.}$$

$$\text{Bu } M\dot{I}H_{AB}^{x,y} = \frac{\text{A'nın marjinal faydası}}{\text{B'nin marjinal faydası}} \text{ dir.}$$

ve tabiatıyla rasyonel bireyin tanımından da hatırlanacağı üzere x veya y bir mala marjinal faydasından fazla birşey ödemeyecektir. Geometrik olarak da denge fiyatı eş-fayda eğrilerine teğet olan ve δ' dan geçen doğrudan baş-

ka birşey değildir. O halde, $(m_{\delta} = m_{\delta'})$ olduğuna göre),

$$m_{\delta} = M \dot{I} H_{AB} = \frac{P_a}{P_b} \text{ olacaktır.....(13) } \text{ nisbi fiyatlarıdır.} \quad (P_a, P_b, \text{ Ave B nin})$$

Diğer taraftan $T' T'$ yü $T T$ düzleminde yeniden çizer ve $T T$ üzerinde δ yı δ'' olarak gösterirsek bu noktada A ve B ye ait eşürün eğrilerinin Ω Ω

teğet açısı da $M \dot{I} H_{IT}$ ғы gösterir.

Bu eğime n_{δ} diyelim. Hatırlarsak Ω

$$M \dot{I} H_{IT} = \frac{A,B \dot{I} \text{ nin marjinal ürünü}}{T \text{ nin marjinal ürünü}} \text{ olacaktır,}$$

bu da gene mantık sonucu \dot{I} ve T nin nispi fiyatları oranına eşit olacaktır. Diğer bir deyimle,

$$n_{\delta} = M \dot{I} H_{IT} = \frac{w}{r} \text{ dir.....(14) } \text{ (w ve r işgücü ve toprağın nispi faktör fiyatlarıdır.)}$$

X ve Y nin geliri arzettikleri faktör paylarına eşittir Veya,

$$G_x = w \cdot q_{ix} + r \cdot q_{tx} \text{ 15) ve } (G_x \text{ x in } G_y \text{ y nin toplam geliridir})$$

$$G_y = w \cdot q_{iy} + r \cdot q_{ty} \text{ (16) dir.}$$

Diğer taraftan X ve Y nin harcamaları tükettikleri mallarla, bu malların fiyatları çarpımına eşittir. Veya,

$$H_x = P_a \cdot q_{ax} + P_b \cdot q_{bx} \text{ ve (17) } (H_x \text{ ve } H_y, X \text{ ve } Y \text{ nin toplam harcamalarıdır})$$

$$H_y = P_a \cdot q_{ay} + P_b \cdot q_{by} \text{ dir. (18)}$$

Şimdiye kadar tasarruf yapılmadığını farzetmiştik o halde Gelir = Harcama yazılabilir. Veya,

$$w \cdot q_{ix} + r \cdot q_{tx} = P_a \cdot q_{ax} + P_b \cdot q_{bx} \text{ ve (19)}$$

$$w \cdot q_{iy} + r \cdot q_{ty} = P_a \cdot q_{ay} + P_b \cdot q_{by} \text{ dir. (20)}$$

Şimdi de başlangıçta belirttiğimiz, üretim ve tüketim kısıtlarını hatırlayalım.

$$(21) Q_i = q_{ix} + q_{iy} \quad \text{Üretimde tüm faktörler kullanılıyor.}$$

$$(22) Q_t = q_{tx} + q_{ty}$$

$$(23) Q_a = q_{ax} + q_{ay}$$

$$(24) Q_b = q_{bx} + q_{by} \quad \text{Tüm üretim tüketiliyor.}$$

19 ve 20 eşitliklerini altalta toplar ve 21,22,23 ve 24 ü bu toplamda yerine yazarsak aşağıdaki sonucu elde ederiz.

$$w \cdot Q_i + r \cdot Q_t = P_a \cdot Q_a + P_b \cdot Q_b \text{(25)}$$

(13), (14) ve (25) nolu eşitliklere göz atalım. Bu eşitliklerde m_{δ}^n , n_{δ}^{Ω}

Q_i , Q_k , Q_a , Q_b yi biliyoruz(9). Bilinmeyenler P_a , P_b , w , r dir.

$$(13) \text{ den } P_a = m_{\delta}^n \cdot P_b$$

$$(14) \text{ den } w = n_{\delta}^{\Omega} \cdot r \quad \text{eşitliklerini sağlayıp}$$

$$(25) \text{ de yerine yazalım } (m_{\delta}^n = m_{\delta}^n, n_{\delta}^{\Omega} = n_{\delta}^{\Omega} \text{ diyelim).}$$

(9) Q_a ve Q_b şekilden, Q_i ve Q_t başlangıç varsayımımızdan biliniyor.

$$\begin{aligned}
n \cdot r \cdot Q_i + r \cdot Q_t &= m \cdot P_b \cdot Q_a + P_a \cdot Q_b \\
r(n \cdot Q_i + Q_t) &= P_b(m \cdot Q_a + Q_b) \\
\frac{r}{P_b} &= \frac{m \cdot Q_a + Q_b}{n \cdot Q_i + Q_t} \dots\dots(26)
\end{aligned}$$

oranını buluruz. Bu takdirde 13, 14 ve 26 nolu eşitliklerden yararlanarak bu dört değişkenden herhangi birine bir nominal değer verdiğimizde diğer üçünü hesaplayabiliriz. Bulunan bu fiyatlara gölge fiyatlar adı verilir.

Nispi fiyatlar hesaplandığında tabiatıyla her faktörün tüm gelir içindeki payı, her bireyin tüm gelirden payı (faktör mülkiyetine göre) bulunur.

Burada dikkat edilecek husus Pareto Optimumunun bir statükocu optimum olduğudur. Eğer başlangıç gelir dağılımı daha önceden adaletsiz ve Sosyal Refah Fonksiyonu da gelir dağılımı yönünden tarafsız bir fonksiyonsa, sonuç gelir dağılımı da adaletsiz olmaya devam edecektir. Ancak buna rağmen ekonomik etkenliğin sağlanıp sağlanamayacağı, ayrıca incelenmesi geneken bir konudur(10).

Şimdi teknokratik optimumun sağlanması halinde, bir marjinal koşula uyulmadında ne olduğunu görelim.

İKİNCİ EN İYİ GENEL TEOREMİ

1. İkinci En İyi Genel Teoremi ve Grafik Açıklaması

Baştan beri izlediğimiz yöntem uygun olarak, İkinci En İyi Genel Teoremi'ni de daha çok şekil kullanarak açıklayacağız.

Bundan önceki bölümde de açıkladığımız gibi Pareto Optimumu'na ulaşmak ancak optimum koşullarının hepsini birlikte sağlamakla mümkün olmaktadır. Genel denge sistemi için sunulduğunda, 'İkinci En İyi Genel Teoremi; bir engel dolayısıyla genel denge şartlarından birine uyulmadığında, uyulması mümkün olsa bile diğerlerine de uymanın arzu edilir olmayacağı' şeklinde ifade edilebilir. Diğer bir deyimle, Pareto şartlarından birinin

(10) Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz: Mishan, E.J., A Survey of Welfare Economics, Surveys of Economic Theory, Cilt 1, s. 154 - 222. Mc MILLAN, 1972. Londra.

yerine getirilmesi olanaksızsa, elde edilebilecek en iyi duruma, ancak bütün diğer şartlara da uymamakla ulaşılabilir. Ulaşılan bu optimuma ‘İkinci En İyi Optimum’ adı verilebilir, çünkü bu optimum bir engel sonucu ortaya çıkmıştır ve bu engel, belirtildiği gibi, Pareto Optimumu’na (Birinci En İyiye) ulaşmayı önlemektedir(11). Optimum şartlarından hiç birini yerine getirmemek yerine, bazılarını yerine getirmenin veya bütün şartlardan değişik yön ve ölçüde ayrılmak yerine aynı yön ve ölçüde ayrılmamanın daha iyi olacağı inancı yanlıştır. Ayrıca Pareto Şartları, birinci dereceden türevlerle ilgili basit şartı larken, İkinci En İyiye ulaşmak için benzer bir dizi kural yoktur. ‘Pareto şartlarına kısmi denge için uyma’ fikri üzerine kurulmuş, Uzlaştırıcı Refah Ekonomisi, genel denge açısından incelendiğinde, bu amaca ulaşırken toplam refahı azaltıcı yönde tavsiyelerde bulunuyor olabilir.

Bu teoremin uygulamalı refah iktisadının uğraş konusu olan bir çok alanındaki önemini azımsamak olanaksızdır. Mesela, diğer kuruluşlarda uygulanamazken Kamu İktisadi Teşebbüslerinin veya Mahalli Kamu İşletmelerinin marjinal maliyetlerine eşit fiyat politikası uygulama fikri yanlıştır. Kaynakların etken dağılımında olumsuz etkileri olan bazı vergiler varken, bunlardan bir kısmını kaldırmak, toplam refahı daha da azaltabilir. Serbest dış ticaret tüm dünya için uygulanmıyorsa, bazı ülkelerin gümrük birlikleri kurarak, bazı mallarda veya tüm mallarda gümrükleri kaldırması serbest ticaretin bu ülkelere yarar sağlayacağı görüşü ile savunulamaz. Öte yandan tüm dünya serbest dış ticareti kabul etse bile, her ülke kendi ekonomisi içinde Pareto Optimumuna ulaşmadıkça, dünya için Pareto Optimumuna ulaşılamaz(12).

Teoremi açıklamak için Lipsey ve Lancaster’ın sözkonusu makalelerindeki örneği ele alalım(13). Bir ekonominin, toplam arzı sabit olan bir üretim faktörü yardımıyla; X, Y ve Z gibi üç ayrı malı sabit maliyetlerle ürettiğini varsayalım(14). Dönüşüm fonksiyonunu, kuşbakışı bakıldığında üçgenle sınırlanmış bir düzlem olarak gösterebiliriz(Şekil 6).

Şekilde basitlik sağlamak üzere, toplumdaki bütün bireylerin eşit gelir seviyesinde oldukları ve zevklerinin aynı olduğu varsayılmış, dolayısıyla refah

(11) Lipsey, R.G. ve Lancaster, K., «The General Theory of Second Best» Reivew of Economic Studies, Cilt 26 (1956 - 57), s. 11 - 32.

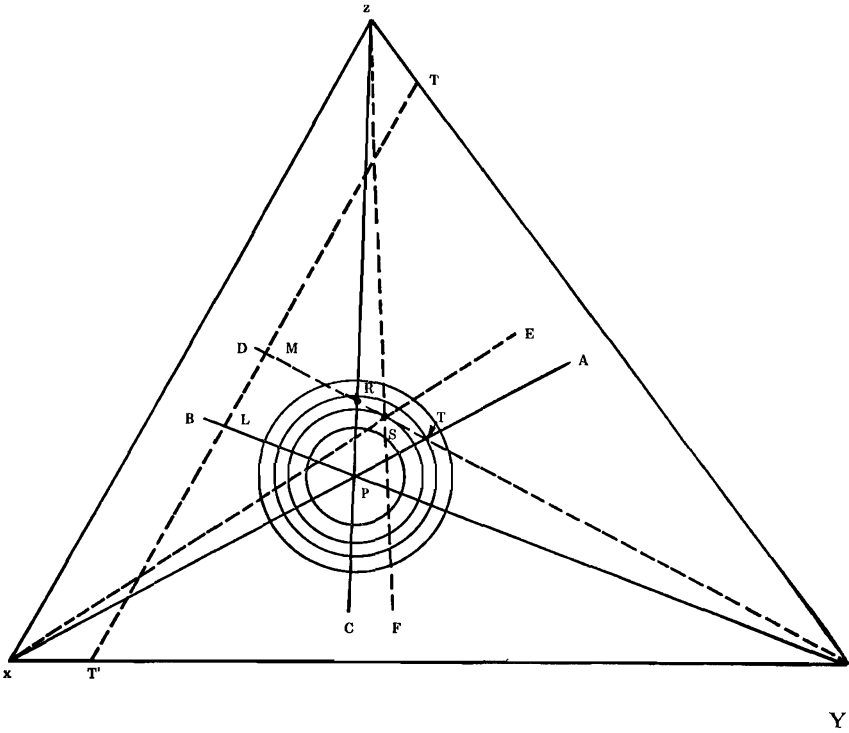
(12) Winch, a.g.e., bkz: s. 110 - 111.

(13) Lipsey, R.G. ve Lancaster, K., a.g.m.

(12) Winch, a g e , bkz: s 110 - 111

(14) Burada sabit maliyet varsayımı, dönüşüm eğrilerinin doğrusal olmasını sağlayacaktır

fonksiyonu ile toplam fayda fonksiyonu aynı anlamda kabul edilmiştir. Bu refah eğrileri, üçkenin kenarları içine oturan iç içe yarım küreler şeklinde düşünülmüştür. Bunlardan en küçük ve en üste olanı en büyük faydayı sağlayan olacaktır. Bu yarım kürelerle, dönüşüm düzleminin keşime noktaları şekilde iç içe halkalar şeklinde gösterilmiştir(15).

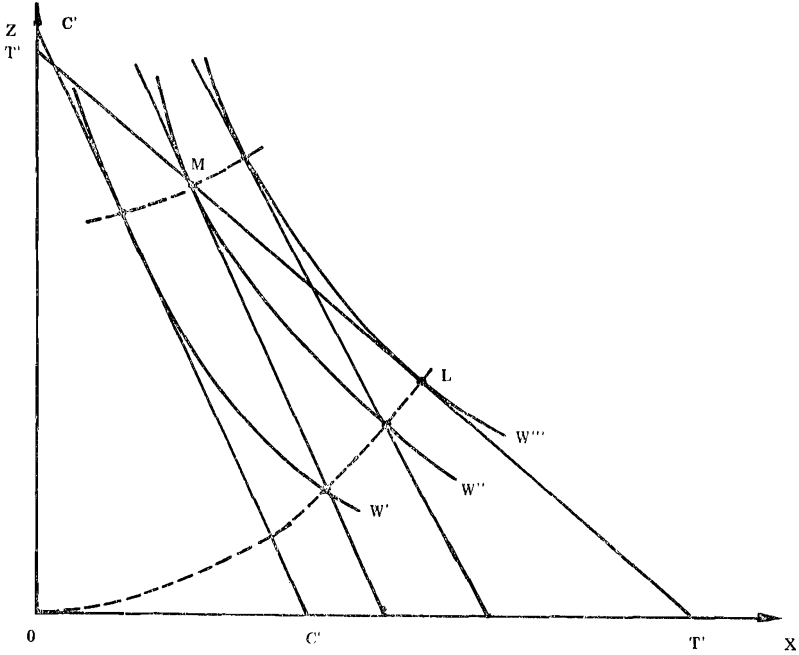
ŞEKİL — 6

Y malının belirli bir üretim miktarı için (bu şekil 6 da T' T' olarak gösterilmiştir) geri kalan toplam faktör arzına göre, bulunacak X ile Z malı arasındaki dönüşüm eğrisi (yukarıdaki varsayım sonucu 'doğrusu' olarak tanımlanabilir) şekil 6 da ve aynı zamanda X ve Z koordinat sisteminden oluşan şekil 7 de gösterilmiştir. Bu sistemde, w'larla belirtilen eşrefah eğrilerinden sadece birisinin T' T' ye L noktasında teğet olduğu görülmektedir. Daha önceki açıklamalarımızdan da hatırlanacağı üzere bu noktada

(15) Şekil 5'de, şekli karıştırmamak için bu halkalardan sadece birkaçı gösterilmiştir. Refah fonksiyonunun bu yapısı tamamen örneğe ait varsayımlar sonucudur.

$M \dot{I} H_{XZ} = M D H_{XZ}$ dir. Y yi bir parametre olarak aldığımızda, her Y_i değeri için ayrı bir L_i noktası bulunacaktır. Bu özelliği taşıyan noktaların geometrik yeri şekil 6 da $Y B$ olarak gösterilmiştir. Bu geometrik yer şekil 7 için O ve L' 'den geçen bir eğridir ve bu geometrik yer üzerindeki her noktada,

$$M \dot{I} H_{XZ} = M D H_{XZ} \text{ olacaktır.}$$

ŞEKİL — 7

Aynı şekilde, X i parametre yaparak elde edilecek kısmi kesitler $M \dot{I} H_{YZ} = M D H_{YZ}$ şartını sağlayan $X A$ nin geometrik yerini ve Z yi parametre olarak ulaşılacak kısmi kesitler $M \dot{I} H_{XY} = M D H_{XY}$ şartını sağlayan $Z C$ nin geometrik yerini bulmamızı sağlayacaktır. Üç maldan her çift için $M \dot{I} H = M D H$ olması üçüncü için de aynı şartın gerçekleşmesini gerektirecektir. Dolayısıyla bu geometrik yerlerden ikisinin kesişme noktası üçüncü geometrik yer üzerinde olmalıdır. Bu üç doğrunun kesişme noktasına P diyelim. Bu noktada bütün Pareto Şartlarına aynı zamanda uyulmaktadır. Bu noktada toplum bu şartlarda erişebileceği en üst refah düzeyine erişmiştir

ve üçken dönüşüm düzlemi refah fonksiyonuna teğet olmuştur. ‘Bu Optimum Birinci En İyi durumudur ve tam rekabet koşullarında ulaşılabilir’(16).

Şimdi tam rekabet koşullarından bir endüstri için ayrılalım ve X endüstrisinin marjinal maliyetin üstünde fiyat koyan bir monopol olduğunu, diğer taraftan Z'nin tam rekabet piyasasında çalışan ve fiyatı marjinal maliyetine eşit olan bir endüstri ve Y nin ise devletleştirilmiş bir endüstri dalı olduğunu varsayalım. Sorunumuz X ve Z endüstrilerinin fiyat politikaların hiç bir şekilde etkilememiz mümkün olmadığı ön şartı (kısıtı) varken, Y endüstrisinin fiyat politikasının ne olacağıdır. Bu;

$$\frac{P_X}{P_Z} > \frac{MC_X}{MC_Z} \quad (P_X, P_Z : X \text{ ve } Z \text{ nin fiyatları})$$

$$(MC_X, MC_Z : X \text{ ve } Z \text{ nin Marjinal Maliyetleri})$$

eşitsizliğinden doğan bir İkinci En İyi durumudur ve dolayısıyla $M \dot{I} H_{XZ} > M D H_{XZ}$ dir(17). Böylece Pareto şartlarından birisine uyulmamış olur. Artık Y'ye hangi fiyatı uygularsak uygulayalım, ‘Birinci En İyi’ye ulaşmak olanaksızdır. Çünkü bütçe düzlemi, dönüşüm fonksiyonundan farklı olacaktır. Şekil 7’de X ve Z için bütçe doğruları C' C' olarak belirtilmiştir ve bunların eğitiminin T' T' dönüşüm fonksiyonunun eğimlerinden daima farklı olacağı görülmektedir. Halbuki ‘Pareto Dengesi’nin sağlanabilmesi için, bütçe doğrularının eğimi(18) ile dönüşüm eğrisinin (burada doğrusu) eşrefah eğrilerinden birine teğet olduğu noktadaki teğetin eğimi(19) (burada dönüşüm doğrusunun eğimi) eşit olması gerektiğini daha önce incelemiştik. Ancak bu şekilde kaynakların tam istihdamı ve üretimin tamamının tüketilmesi mümkündür. Bu şarta bazı iktisatçılar ‘Pazar Temizleme Şartı’ demektedirler. Bu fiyatlara göre T' T' ünde $M \dot{I} H_{XZ}$ ye uygun olan nokta M olacaktır (Bkz: Şekil 7). Y yi parametre olarak değiştirerek M gibi noktaları

(16) Winch, a.g.e, s. 112.

(17) $P_X > MC_X$ ve $P_Z = MC_Z$ idi. Bu eşitsizliğin her iki tarafını eşit sayıya bölersek eşitsizliğin hem yönü hem de oranı değişmez. Dolayısıyla

$$\frac{P_X}{P_Z} > \frac{MC_X}{MC_Z} \quad \text{olur.}$$

(18) Bilindiği gibi bütçe doğrularının eğimi malların fiyatlarının oranına bağlıdır.

(19) Dönüşüm eğrisinin bir noktadaki teğetin eğimi, malların marjinal maliyetlerinin oranına bağlıdır.

bulmaya çalıştığımızda Y D doğrusunu elde ederiz (Şekil 6'da kesikli doğru). Y D İkinci En İyi kısıttır (ön şartıdır). Y için Y D üzerinde saptanacak her fiyat uygundur ancak Y D dışında saptanan herhangi bir denge noktasına ulaşmak olanaksızdır. Özellikle 'Birinci En İyi noktası' olan P dengesine artık ulaşamaz.

Eğer devletleştirilmiş endüstrinin fiyatı (Y nin fiyatı), marjinal maliyetine eşit tutulursa; $M \dot{I} H_{YZ} = M D H_{YZ}$ şartına, kısıta rağmen, uymaya devam edilebilir. Denge gene X A üzerinde, ancak P'de değil R'de gerçekleşir. Veya Y nin fiyatı,

$$\frac{P_Y}{MC_Y} = \frac{P_X}{MC_X}$$

eşitliğini sağlayacak şekilde ayarlanırsa; $M \dot{I} H_{XY} = M D H_{XY}$ şartına uyulabilir. Denge gene Z C üzerinde, ancak P'de değil T'de olur. Ancak burada varılan dengenin kısmi olduğu unutulmamalıdır. Çünkü Y nin fiyatı birinci durumda bir şartı sağlarken, diğer şartlara uyulmamaktadır. Diğer bir deyimle $P_Y = M C_Y$ halinde;

$$\begin{aligned} M \dot{I} H_{YZ} &= M D H_{YZ} \\ M \dot{I} H_{XY} &> M D H_{XY} \\ M \dot{I} H_{YZ} &> M D H_{XZ} \end{aligned}$$

olmaktadır. Diğer taraftan ikinci durumda, diğer bir deyimle Y'nin fiyatının,

$$\frac{P_Y}{MC_Y} = \frac{P_X}{MC_X}$$

eşitliğini sağlayacak şekilde düzenlenmesi halinde,

$$\begin{aligned} M \dot{I} H_{YX} &= M D H_{YX} \\ M \dot{I} H_{YZ} &> M D H_{YZ} \\ M \dot{I} H_{XZ} &> M D H_{XZ} \end{aligned}$$

olacaktır. Bir şarta uyulmadığında, görüldüğü gibi, bir diğer şart daha ihlâl edilmektedir, ancak üçüncü Pareto Şartı'na halâ uymak mümkündür. Sorun, uyulması mümkün olan bir Pareto Şartı'na uymak, uyulursa hangisine uymak veya bütün Pareto Şartları'na uymamak konusundadır. Dönüşüm düzlemi üç boyutlu refah fonksiyonunu kesmektedir. Refah fonksiyonunun yarı kürelerinden biri dönüşüm düzlemine P de teğet olmaktadır. Daha yüksek refah yarı küreleri ise ulaşamaz durumdadır ve daha düşük refah dü-

zeyini temsil eden yarı küreler bu düzlemi bir dizi halkalar şeklinde kesmektedir. Bunlardan birkaçı şekil 6'da gösterilmiştir. Bu şekilde tüm refah fonksiyonu gösterilebilir. Çizimden görülebileceği gibi X A doğrusu üzerinde bu halkalara çizilecek teğetler Y Z ye; Y B üzerindeki X Z ye; Z C üzerindeki X Y ye paralel olacaktır. R veya T den hangisinin daha yüksek refahı temsil eden halkaya teğet olacağı, tamamen refah fonksiyonunun özelliklerine bağlı olacaktır(20). Şekillerden de anlaşılacağı üzere Y D üzerinde T den R ye ve R den T ye doğru hareket edildiğinde daha yüksek refah halkalarına ulaşmak mümkündür. Bunlardan en yükseği ise Y D ye teğet olanıdır. Teğet noktasına S diyelim. Buna göre $M \dot{I} H_{XY}$ o şekilde seçilmelidir ki bunların geometrik yeri Z F olsun (şekil 5'de kesikli doğru ile gösterilmiştir). $M \dot{I} H_{XY}$ seçilince, ikinci en iyi kısıtı (Y D) ile daha önceden $M \dot{I} H_{XZ}$ seçilmiş olduğundan $M \dot{I} H_{YZ}$ otomatik olarak X E tarafından tanımlanır (şekilde diğer kesikli doğru). İkinci En İyi kısıtı olan $M \dot{I} H_{XZ} > M D H_{XZ}$, bir İkinci En İyi Optimumu'na sebep olur, ki bu optimumda;

$$M \dot{I} H_{YZ} > M D H_{YZ} \quad \text{ve} \quad M \dot{I} H_{XY} > M D H_{XY}$$

de sağlanmalıdır. Bu sonuç bir tanesine uyulması mümkünken bütün Pareto Şartlarının ihlâlini gerektirmiştir. Buna göre İkinci En İyi için Y nin fiyatı

$$\frac{P_X}{MC_X} > \frac{P_Y}{MC_Y} > \frac{P_Z}{MC_Z}$$

şartını sağlamalıdır. Önemle akıldan uzak tutulmamalıdır ki, bu sonuç örneğimizdeki çeşitli varsayımlar sonucu ortaya çıkmıştır. Genel olarak İkinci

En İyi'yi sağlayacak olan $\frac{P_Y}{MC_Y}$ oranının alacağı değer hakkında hiç

bir şey söylenemez. Üstelik Pareto Şartlarına bir kaç yönden uyumsuzluk varsa, çözüm hemen hemen imkânsızdır(21).

(20) Bu konudaki açıklayıcı bazı yaklaşımlar için bkz:

a) Lipsey, R.G. ve Lancaster, K., a.g.m.

b) Mc Manus, M., «Comments on the General Theory of Second Best», Review of Economic Studies, Cilt 26. (1958 - 59), s. 209 - 224.

(21) Mishan, E.J., a.g.e., s. 202.

2. İkinci En İyi Genel Teoremi'ne Yöneltilen Eleştirilerin Değerlendirilmesi

İkinci En İyi Genel Teoremi sunulduğundan sonra uzun süren tartışmalara konu olmuştur. Teoreme yapılan eleştirileri iki ana bölümde toplayabiliriz. Birinci grup eleştiriler Teoremin formal ispatına yöneltilenlerdir. İkinci grup ise İkinci En İyi Genel Teoreminin uygulama alanı açısından yapılan eleştirilerdir.

a. Teoremin Teorik İspatına Yöneltilen Eleştiriler

Teoremin teorik ispatına yöneltilen eleştirilerin ilki McManus'un yaptığı eleştirilerdir(22). Mc Manus, kısıtlı optimizasyon probleminde kullanılan bir katsayının ölçek birim (numeraire) olarak seçilmesini eleştirmekte, aslında onun da bir değişken olabileceğini ileri sürerek, bu durumda Lipsey ve Lancaster'ın bulduğu sonuçlara ulaşamayacağını belirtmektedir. Bu eleştiri yazarların daha sonraki makalelerinde(23) dikkate alınarak gerekli düzeltme yapılmıştır. Böylece çeşitli seviyedeki monopolist uygulama için çeşitli sonuçların bulunabileceği, diğer bir deyimle varsayımı bu yönden daha spesifik bir hale getirmenin mümkün olabileceği kabul edilmiş, yazarlar bu uygulama ile teoremin değerinin daha da artacağını belirtmişlerdir.

Ancak Mc Manus'un ikinci eleştirisi ise yazarlar tarafından yersiz görülmüştür. Buna göre Mc Manus, ispatta örnek olarak alınan monopolcünün ekonomiye kötü etkisini 'uzlaştırıcı bir yaklaşımla' düzeltmenin mümkün olacağını savunmuştur. Bu görüş yazarlarca aynı makalede cevaplandırılmıştır. Bu cevabı şöylece özetleyebiliriz:

«Maliyetlerin sabit olduğu, iki endüstriden oluşan (monopol ve diğerleri), çok basit bir örnek alalım. Başlangıçta monopolcünün marjinal maliyetin (k) katı kadar ($k > 1$), bir fiyatla dengede bulunduğunu düşünelim. Buna karşılık hükümetin piyasaya müdahale ederek, ikinci endüstrisinin fiyatlarını da (k) katı kadar arttırdığını düşünelim. Mc Manus'a göre, bu önlem, ekonomiyi Pareto Optimumu Şartlarının sağlandığı bir duruma getirir. Fakat monopolcu neden bununla yetinsin? Monopolcünün Genel Denge kurallarına uymasını sağlamak yönünden başlangıçta ne gibi zorluklar varsa; şimdi de bu şartların devam edeceği ve talep şartları uygun olduğunda monopolcünün kârını arttırmak için hareket edeceğini varsay-

(22) Mc Manus, M., a.g.m., (1958 - 59),

(23) Lipsey, R.G. ve Lancaster. K., «Mc Manus on Second Best» Review of Economic Studies, Cilt 26 (1958 - 59), s. 225 - 226.

mak gerekir»(24). Yazarlar belirtmemekle beraber, gözden uzak tutulmama-
lıdır ki fiyatların aynı yönde ve oranda artması tüketim dengesini sağlamaya-
bileceği gibi, kaynak tahsisinde monopolcü dolayısıyla meydana gelen denge-
sizliğide düzeltmeyebilir veya daha da kötüleştirebilir.

Bu tartışma sonucu Davis ve Whinston teoremi Refah İktisadı açısından
tekrar inceleyerek, konuya açıklık getiren başka örnekler vermişlerdir(25)
Bu makalenin yayımından sonra Bohm (26), Mc Manus (27), Negishi (28),
makaleyi çeşitli yönleriyle eleştirmişler, Davis ve Whinston yazdıkları ikinci
makalelerinde (29) bu tenkitleri değerlendirmişlerdir.

Negishi'nin «yazarların ilk makalelerindeki monopolcü örneğindeki,
talep fonksiyonu hakkındaki uyarıları yazarlarca tamamen benimsenmiş
ve yapıcı bulunmuştur. Ancak gerek Bohm ve gerekse Mc Manus'un yaptığı
eleştiriler konusunda yazarlar kısaca şöyle söylemektedirler. «Her ikisi de
(Bohm ve Mc Manus) şartlara uymayan hakkında birşeyle yapmak fikriyle
şartlanmışlardır. İkinci En İyinin işaret ettiği problemi her ikisi de anlamış
görünmemektedir. Her ikisi de eski Pigou'cu vergi ve sübvansiyonları,
uyumsuzun (iktisadi) davranışını düzeltmeye çalışmak için kullanmaktadırlar.
Her ikisinde (daha önceki makalemizde) kullanılan yaklaşımı anlamamışlardır.
(30).

Gerçekten de, İkinci En İyinin asıl amacı; Pareto Şartlarına uyumsuz-
luğun düzeltilmesi değil, düzeltilemeyeceği varsayılan uyumsuzluk sonucu,
ulaşılabilir optimumun şartlarının ne olacağıın saptanmasıdır. Bu ba-
kımdan bu grupta yer alan eleştirileri esasa dayanan eleştiriler olarak kabul
edemiyoruz.

(24) Lipsey, R.G. ve Lancaster, K., a.g.m., (1958 - 59).

(25) Davis, O.A., ve Whinston, A.B., «Welfare Economics and the Theory of Second
Best», Review of Economic Studies, Cilt 32 (1965), s. 1 - 14.

(26) Bohm, P., «On the Theory of 'Second Best'», Review of Economic Studies, Cilt 34
(1967), s. 301 - 314.

(27) Mc Manus, M., «Private and Social Costs in the Theory of Second Best» Review
of Economic Studies, Cilt 34 (1967), s. 317 - 321.

(28) Negishi, T., «The Perceived Demand Curve in the Theory of Second Best», Review
of Economic Studies, Cilt 34 (1967), s. 315 - 316.

(29) Davis, O.A. ve Whinston, «Piecemeal Policy In the Theory of Second Best», Review
of Economic Studies, Cilt 34 (1967), s. 323 -331.

(30) Davis, O.A. ve Whinston, a.g.m. (1967), s. 330.

b. İkinci En İyi Genel Teoreminin Uygulama Alanı Açısından Yapılan Eleştiriler

İkinci En İyi Genel Teoreminin uygulaması ile ilgili olarak iki önemli eleştiri sözkonusu olmaktadır. Bunlardan birincisi Pareto'ya dayanan Genel Refah Teorisinin sınırları içinde bu teoremin kesin yargularının hiç mi istisnası olup olmadığıdır. İkinci eleştiri ise, gerçek ekonomik hayatla, bu yaklaşımın ilişkisi açısındandır.

Birinci eleştiri Davis ve Whinston'dan gelmiş ve yazarlar ilk makalelerinde hangi özel şartlarda ekonominin bir bölümündeki dengesizliği 'uzlaştırıcı yaklaşımla' düzeltirken genel dengenin zedelenmeyeceğini belirtmişlerdir. Ancak kendileri de bu durumların çok özel ve istisnai olduğunu kabul etmişlerdir.

Bu yaklaşımın gerçek ekonomik hayatla ilişkisi konosundaki tenkitler genellikle esas olarak Pareto Refah İktisadı'na yöneltilen eleştirilenden farklı değildir. Buna bir örnek verirsek, Nath; «Sosyal Refah Fonksiyonları Pareto tipi değilse, Birinci En İyi gibi İkinci En İyi'nin de gerçek hayatla hiç bir ilişkisi yoktur (31) demektedir. Diğer taraftan konu az gelişmiş ülkeler açısından da eleştirilmiş, teoremi katı şekliyle kabul etmeyen Little ve Mirrlees «Kalkınma sürecinin başlangıcında geçersiz olmakla beraber, uzun dönemde İkinci En İyi Politikası uygulanmasının, bu ekonomileri doğru yönlere götüreceğini» (32) ifade etmişlerdir.

Konuyu daha geniş açıdan alırsak, Pareto Refah İktisadı'na yöneltilen eleştiriler, bu düşünce sisteminin yerine daha iyisini koyamamaktadır. Pigou'cu Refah İktisadı faydanın ölçülebilirliği gibi daha da anlamsız bir noktadan hareket etmektedir. Ekonomide mevcut bazı aksaklıkların, kaynakların rasyonel dağılımını büyük ölçüde etkilediği bir gerçektir. Bunlardan beklisi de en önemlisi piyasa hakkında herkesin her zaman bilgi sahibi olmamasıdır. Diğer taraftan birey sanıldığı gibi rasyonel değildir. Ancak tüm ekonomiyi ele aldığımızda genel eğilimler olarak piyasanın genellikle bilindiğini, bireylerin genellikle rasyonel davrandıklarını varsayabiliriz. Hareket noktamız bu olduğunda faktör dağılımında etkenliği engelleyen asıl nedenlerin, çeşitli yapısal nedenler (eksik rekabet, dışsal etkiler, devlet müdahalesi gibi) olduğunu görürüz. Eğer bu yapısal nedenler giderilemiyorsa, bölümsel yak-

(31) Nath, S.K., «A Reappraisal of Welfare Economics» Routledge and Kegan Paul Ltd Londra (1970), s. 55.

(32) Little, I.M.D. ve Mirrlees, J.A., «Project Appraisal and Planning for Developing Countries», Heinemann Educational Books Ltd, Londra (1974), s. 373.

laşım yerine, bütünsel yaklaşım, diğer bir deyimle İkinci En İyi yaklaşım daha iyi sonuçlar verecektir(33).

S O N U Ç

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Pareto Dengesi, varsayımları gerçekleştiğinde, bir ekonominin ulaşılacağı en yüksek refah düzeyini sağlamaktadır.

Ancak bilindiği gibi Pareto Optimumu için gerekli bütün şartları bir arada yerine getirmek gerek ekonomi için, gerekse bazı sektörler için oldukça zordur.

Kaynakların rasyonel dağılımını sağlayabilmek için bazı iktisatçılar, Pareto Şartlarını hiç olmazsa bazı sektörler veya kurumlar için sağlayarak, Pareto Optimumu'na yaklaşılacağını ümit etmişlerdir. «Uzlaştırıcı Yaklaşım» adı verilen bu görüşe göre, vergi ve sübvansiyon araçlarını kullanarak, fiyat dengesizliğinin ve rasyonel olmayan kaynak dağılımının önüne geçmek mümkündür.

İkinci En İyi Genel Teoremi ise; uzlaştırıcı yaklaşımın müdahalesi sonucu kaynakların rasyonel dağılımı yerine, daha da kötü bir dağılıma neden olabileceğini ileri sürmüştür. Bu görüşü savunan iktisatçılar, Pareto Optimumu'nu engelleyen uyumsuzluğun ortadan kaldırılması olanaksızsa, bu uyumsuzluğu ek bir önşart olarak kabullenip yeni bir 'Optimum' bulma yöntemini teklif etmişlerdir. Bu Optimumun artık Pareto Optimumu (Birinci En İyi) olmayacağını belirtip bu önşarta göre ulaşılacak en iyi duruma 'İkinci En İyi' adını vermişlerdir.

Teoremi yerener, daha çok bu kısıtlayıcının ortadan kaldırılması için çareler ileri sürmüşler, buna karşılık teoremin asıl amacını gözden kaçırmışlardır. Kısıtın ortadan kaldırılmasının olanaksız olması halinde bulunacak İkinci En İyi Çözümü sonuçlarına göre, uygulanacak iktisat politikasında, bir çok araç kullanılabilir. Teorem bu araçların sadece uyumsuzluğu yaratan bölüm için değil, çözüm sonucu değişmesi gereken tüm iktisadi değişkenler için uygulanmasını öngörmektedir. Teoremin hiç bir pratik yanının olmadığını varsaysak bile, iktisat politikası tedbirlerini uygularken, bu tedbirlerin genel etkisinin ne olacağı konusuna dikkatimizi çekmekle, teorem kanıtımızca çok çok önemli bir görevi yerine getirmektedir.

(33) Burada hemen belirtelim ki gerek Pareto Optimumu gerekse İkinci En İyi Optimum refahın adil dağılımı konusunda susmaktadırlar. Daha doğrusu bu dağılımın başlangıçta adil olduğunu ve optimizasyonun bu dağılımı etkilemeyeceğini varsaymaktadırlar.

KİTAPLAR

- Arrow, K.J. : «The Possibility of a Universal Social Welfare Function», Project Rand Rad (1) (Teksir) Santa Monica, California, 1948.
- Arrow, K.J. : «Social Choice and Individual Values» İkinci Baskı, Wiley, 1963.
- Bengül, N. : «İktisadi Refah Teorisinin Başlıca Meseleleri», Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963.
- Green, H.A.J. : «Consumer Theory», Penguin Modern Economics, Londra, 1971.
- Little, I.M.D.
ve
Mirrlees, J.A. : «Project Appraisal and Planning for Developing Countries», Heinemann Educational Books Ltd., Londra, 1974.
- Mishan, E.J. : «A Survey of Welfare Economics», Surveys of Economics Theory Cilt 1, Mc Millan, Londra, 1972.
- Nath, S.K. : «A Reappraisal of Welfare Economics», Routledge and Kegan Paul Ltd., Londra 1970.
- Winch, D.M. : «Analytical Welfare Economics», Penguin Modern Economics, Londra, 1971.

MAKALELER

- Bator, F. : «Simple Analytics of Welfare Optimisation», Townsend (ed.) «Readings in Price Theory» içinde, Penguin Modern Economics Readings Londra. 1971.
- Bohm, P. : «On the Theory of 'Second Best'» Review of Economic Studies, Cilt 34 (1967), s. 301 - 314.

- Davis, O.A.
ve
Whinston. A.B. : «Welfare Economics and the Theory of Second Best», Review of Economic Studies Cilt 32 (1965), s. 1 - 14.
- Davis, O.A.
ve
Whinston, A.B. : «Piecemael Policy in the Theory of Second Best», Review of Economic Studies, Cilt 24 (1967), s. 323 - 331.
- Lipsey, R.G.
ve
Lancaster. K. : «The General Theory of Second Best», Review of Economic Studies, Cilt 26 (1956 - 57), s. 11 - 32.
- Lipsey, R.G.
ve
Lancaster. K. : «Mc Manus on Second Best», Review of Economic Studies, Cilt 26 (1958 - 59), s. 225 - 226.
- Mc Manus, M. : «Comments of the General Theory of Second Best», Review of Economic Studies, Cilt 26 (1958 - 59), s. 209 - 224.
- Mc Manus, M. : «Private and Social Costs in the Theory of Second Best», Review of Economic Studies, Cilt 34 (1967), s. 317 - 321.
- Negishi, T. : «The Percieved Demand Curve in the Theory of Second Best», Review of Economic Studies, Cilt 34 (1967), s. 315 - 316.